

szerezni új híveket. Anélkül, hogy kettőjüket mértékben összehasonlítanánk, meg kell állapítanunk, hogy Klebelsberg is az igazi újítók közös útját járta. Széchenyi alap gondolata «a kiművelt emberfő»-ben rejlő nemzeti erő. Klebelsbergnél is ez a gondolat áll mindennek központjában.

Hisz ebben, sokkal mélyebben és végzetesebben, mint azt maga is mutatni szokta. Épen ez a centrális gondolat lehet oka a szívósságnak, amellyel szervező ideáihoz mindvégig ragaszkodik. Néha szemben olyanokkal, kiknek véleményét sokra becsüli és akiknek közreműködésére számítani akar, de akik a maguk sajátosabb szempontjaiból szeretnék megválasztani az eszközöket.

Mozgékonyága, könnyedsége, amelylyel a kivitelre halad, egészen fordított világitást nyer akkor, ha munkája egészét tekintjük át. Nem lényege az egyéniségének, hanem szerencsés készsége. Amikor valami tervet érlel magában, szinte a tudós kutatásig száll le akkor. Ha először gyors ítéletnek lehetne is látni, amit például a magyar művelődéstörténet egyes jelenségeiről mond, utóbb, felfigyelve, érett és igen eleven értékű tudományos eredményt kell elkönyvelnünk abban. S amikor már átlátja a mélységeket, élénk mozulatokkal keresi az eszközöket a kivitelhez a világ adott tényei között. Siet és nem is hisszik, hogy belülről minden kézen van már.

Csak az egységes gondolat erejével tarthatott ki a szenvedélyes és következetes támadások között, amelyek elénkét könyvének egyes helyei is újra elénk idézik. A szív és az ész munkája mellett az idegek munkája is volt ez. Így kell értelmeznünk mindig a szakszerű és tárgyilagos mondatokat, amelyekkel beszélni szokott. Saját magában multja és súlya van minden szavának. A hatás erősebb eszközeivel ritkán él, de el kell hinnünk, hogy amikor egyszer magasra lendül, a szó az érzelme egész uszályát hordja maga után. Csöndnek kell támadnia akkor, amikor, hivatásáról beszélve, a «szent» szót halljuk szájából.

Könyvének érdeme az, hogy hinni tanít bennünket. Meleg és lelkes hitet támaszt bennünk abban, hogy a mély meggyőződések embere. És ezen át abban, hogy nem megvalósíthatlan eszméért dolgozik. Tünelmes gondolatává válik annak tudata, hogy a hasznót, amelyet ígér, valóban meg fogja érn

nemzetünk. Elhisszük azt, hogy nem az elpárló időkre dolgozunk bele; tíz esztendő, öt esztendő, sőt minden nap munkája oly kinccsé válhat, amelyben talán még magunk is gyönyörködhetünk majd. Most oly idősök következik, amely próbáját adhatja Klebelsberg alkotásainak. A közvélemény lelkesedése, erkölcsi és anyagi ereje szükséges ahhoz, hogy a most már megadott keretek közt élet viruljon fel. Talán tudatára ébredünk annak, hogy nemcsak munkát és áldozatot kívánnak tőlünk, hanem a valódi alkotás gyönyörűségét is adják osztályrészül. *Hajnal István.*

Kornis Gyula: Az elszakított magyarországi közoktatásügye. (A Magyar Pedagógiai Társaság kiadása.) Ez a könyv egy nagy mementő, maradék országunknak minden magyarjához szóló komor emlékeztető: Gondolj elcsatolt területeken élő testvéreidre! Mert nemcsak földdarabokat vettek el tőlünk, nem csupán hegyeket és völgyeket, erdőket és bányákat, városokat és falvakat, hanem embereket is, élő lelkeket, főként pedig a jövő embereit, a gyermekeket, a neveléssel még formálható zsenge lelkeket. Nagy szükség volt erre a mementóra! Akik a rokonság kötelékei útján vagy egyéb okoknál fogva valamelyes kapcsolatot tartanak fenn országunk elszakított részeinek egyik-másik pontjával, azoknak eddig is lehetett némi hézagos ismeretük az erőszakos némi folytán szenvedett közművelődési veszteségeink nagyságáról, de hányan vannak közöttünk olyanok, akik előtt csupán e könyv olvasása közben tárnak fel ezek a veszteségek ijesztő méreteik teljességében. Égető szükség volt erre a mementóra, hogy felrassa a lamsanként elfásult magyar társadalmat, felriassza a belenyugvás zsibbasztó szenderegéséből, gondolkodásra és cselekvésre serkentse. Igaz, máskor is környékezett már bennünket az elnemzetietlenítés veszedelme, de akkor legalább együtt volt az egész magyarság s ebben az együttességben könnyebben ment az ellenállás; most azonban fajtánknak egy-egy elszakított töredéke elszigeteltségében hamarabb prédájául eshetik a följé kerekedett idegen nemzet kíméletlen beolvasztó közművelődési politikájának. Azért számaltan egyéb gondunk középett egy pillanatra sem szabad levenni féltő tekintetünket az anyai kebelről letépett testvéreinkről. *Y penser tou-*

jours, mindig arra gondolni, és főként tenni, tenni, tenni, amit az adott körülmények között épen lehet s amíg nem késő, mert a veszély nagy, és minden percnyi késedelmeskedés újabb veszteséget jelent.

Méltó elindítója a könyvnek az a bevezetés, melyet *Kornis Gyula* irt *A magyarság és a pedagógiai pacifizmus* címmel. Ez az elvi magaslaton mozgó tanulmány élesen rávilágít egyfelől arra a mérhetetlen naivságra, mellyel jóhiszemű, de tájékozatlan álmodozók a nevelés útján akarják valóra váltani az örök békének tetszetős, de hiú ábrándját, másfelől pedig leálcázza azt a farizeuskodó játékot, melyet a «*lelki leszerelés*» szépen csengő jelszavával üznek; rámutat arra a rikoltó ellentétre, hogy a háború győztesei a lábuk alá gyúrt nemzeteknek a békekesség, az egymás iránti szeretet és jóakarát vizét prédikálják, de ugyanakkor a legféktelenebb sovinizmus boráival szédítik el a maguk ifjúságát. Ennek illusztrálására eredeti szövegében közli a tanulmány egy sok kiadást ért francia ábécéskönyvnek (*Syllabaire Langlois*) a gyermekekhez intézett szótátát, mely a nagy háborúnak hihetetlenül eltorzított beállításával, a németeknek igazságtalanul egyoldalú befektetésével s a maguk nemzetének émylygós feldicsérésével a vak németgyűlölet mérget csöpögteti bele az elemi iskolás gyermekek ártatlan lelkébe. Az elmélet és a gyakorlat, a szavak és a tettek ilyen szöges ellentétének láttára érelyesen el kell háritanunk magunktól a nemzeti öntudatunk elaltatásának szándékával felkínált pedagógiai pacifizmus áfiumát, magunkra kell eszmélnünk és teljes erőnkéből védekeznünk kell a bennünket körülvévo ellenséges népeknek szélső nacionalista közművelődési politikája ellen, mely léleekben is el akarja szakítani tőlünk azon testvéreinket, akiket az újonnan megvont országhatárok különben is elrekesztettek tőlünk.

A veszedelem fényelmetes arányai azokból a tanulmányokból bontakoznak ki előttünk, amelyeket Románia közoktatásügyéről *Barabás Endre* és *Jancsó Benedek*, Szerbiáról *Berkes József*, a Felvidékéről *Pechány Adolf*, az Ausztriához csatolt területéről pedig *Csuppay Lajos* tollából olvashatunk a könyvben. A helyi viszonyokat személyes tapasztalásból is jól ismerő szerzők nem hangulatkeltésre való képeket festenek az illető országok és országré-

szek közoktatásügyi állapotairól, hanem lehetőleg a történeti fejlődés menetébe is beillesztett tárgyilagoss beszámolókat adnak hiteles források alapján, ismeretve és sokszor szószertier is idézve a szomszédos államok hivatalos kiadványait: törvényeket, kormányrendeleteket, hivatalos jelentéseket. Megdöbbenve látjuk e hű ismertetésekből, mily szívóskövetkezetességgel és kegyetlentervszerűséggel pusztítják ki az utódállamok a magyar kultúrának még a csiráját is, valóságos megcsúfolásául a győztes nagy nemzetek pacifistái által anynyit emlegetett nemzetközi jóakaratanak.

Nem csupán okulás forrása nekünk ez a szomorú könyv, nem csupán veszjel, hogy tegyünk meg minden lehető elszakított véreinknek a magyar műveltség számára való megtartása érdekében, hanem egyúttal hatalmas érdegyver is kezünkben és kiindulópontul szolgálhat kulturális önvédelmi harcunk megindításában. Valamelyik világnyelvre lefordítva s a trianoni határokat kicövekelő tájékozatlan nagyhatalmak asztalára odahelyezve a tények igazságának erejével hathatos szószólónk lehet abban a nehéz küzdelemben, melyet a jövő felől kétségbe nem esők törhetetlen bizalmával és kemény élni-akarásával végig fogunk küzdeni ellenségeinknek minden elnyomó kísérletével szemben. Forgassuk és terjesszük ezt a könyvet, hogy a jövőért való viaskodásunk el ne lanyhuljon s a jövőbe vetett hitünk meg ne inogjon.

Nagy J. Béla.

Kolozs Pál: A bronzkapuig. A főhős, akiből mindjárt a regény elején szinte riporterri türelmetlenséggel jelentkezik a szerző, sokféle eseményen megy keresztül. Kispap, ágyrajáró, riporter, majd grófi nevelő lesz. E minőségben elcsábítja a nevelésére bizott grófkisasszonyt, a grófi apa s a leány völegényjelöltje tudtával viszonyt folytat vele, meg is vesszőzi Nietzsche tanácsára a szende kékharisnyát, mindez azonban nem gátolja meg abban, hogy egy másik leánnyal ne éljen vadházasságban, aki a következők elöl bűnös orvosi beavatkozás útján halálba menekül. Közben a szinpatikus angyalföldi Nietzsche-tanítvány résztvesz egy kéjgyilkosságban s annak eltussolásában, végül visszatér a grófleányhoz: megérkezik a «bronzkapuig».

Nem foglalokznánk e százalmas tá-